

A MAGYAR KIRÁLYOK VÁROSÁNAK EMLÉKEZETE
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
NYELVEKBEN ÉS KULTÚRÁKBAN

Szerkesztette
Lukács István

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2021

A KÖNYV LÉTREJÖTTÉT AZ ALÁBBI INTÉZMÉNYEK
TÁMOGATTÁK

Szent István Hitoktatási és Művelődési Ház, Székesfehérvár
Székesfehérvári Egyházmegye
Székesfehérvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat
NKA Ismeretterjesztési és Környezetkultúra Kollégiuma
Zuglói Szlovákok Önkormányzata, Budapest
Terézvárosi Szlovák Önkormányzat

Szakmai lektorok
Lebovics Viktóra
Pátrovics Péter

Tördelés
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Selleyi Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-489-387-5

TARTALOM

LUKÁCS ISTVÁN: Előszó	7
Császari Éva: Ján Kollár és a cseh népnév etimológiája	9
DUDÁS ELŐD: Székesfehérvár és más magyar helynevek egy kaj-horvát krónikában	19
DUDÁS MÁRIA: A nő ábrázolása a magyar és bolgár nyelvben a frazeológiai kifejezések tükrében	31
FEDOSZOV OLEG: Hányféle hangszíne van az embernek? Karel Poláček <i>Bylo nás pět / Őten voltunk cimborák</i> c. regénye margójára ..	45
ISTVÁN ANNA: Ján Kollár első útirajzának magyar vonatkozásai	55
JAKOVljević DRAGAN: Székesfehérvár jelentősége a szerb kultúrában	67
KISS SZEMÁN RÓBERT: A magyar, szlovák, szlovén és horvát vidék és város térpoétikai megjelenítése Kollár <i>Útirajzában</i>	81
LUKÁCS ISTVÁN: A vasút heterotópiája Prešerennél és Petőfinél	97
LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA: A szó elszáll, az írás megmarad. A Magyar-szlovén internetes nagyszótárról	109
MANN JOLÁN: Koronázó városok: Székesfehérvár és Tengerfehérvár. Miroslav Krleža magyar témáinak adriai fejezete	133
MENYHÁRT KRISZTINA: A bolgárkertészek családi és nemzeti szerkezete a 20. század első felében	143

PAVIČIĆ MLADEN: <i>Ferdo Godina Bele tulpike</i> című regényéről	159
RÁGYANSZKI GYÖRGY: „Ő egyáltalában nem szláv hajlamból beszélt tótul”. A Mezőtúr-Szarvas vasútvonal átadása szociolingvisztikai kontextusban	173
URKOM ALEKSANDER: Történelmi események jelölése a lexikográfiában. Székesfehérvár mint történelmi események forrása a magyar-szerb lexikográfiában	185
VIG ISTVÁN: Nem minden fehér, ami annak látszik. Megjegyzések néhány magyar és horvát helynév értelmezéséhez	197
ZSILÁK MÁRIA: Csák Máté alakja, konfliktusos viszonya Károly Róberthez és helye a szlovák nemzeti mítoszokban	209

JÁN KOLLÁR ÉS A CSEH NÉPNÉV ETIMOLÓGIÁJA¹

Császári Éva

Abstract: Several linguists were engaged in explanation of the etymology of the ethnonym Czech. One of the first was Ján Kollár who tried to find an explanation and worked out the theory of Slavonic literary mutuality. *Rozprawy o gmenach, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho knenů od Jana Kollára* makes an important part of Kollár's complex oeuvre and its comprehension can help us to reconstruct what role the prepositivistic historical science played in the formation of modern Central European nations. The study dealing with the origin of ethnonym Czech is the part of the aforementioned work. Kollár's etymologies actually miss the research methods of the historical point of view, their value lies among others things can be found in the knowledge of academic sources, the spread of knowledge of Slavic history and geography and the exploration of motivations of naming.

Keywords: Ján Kollár, etymology, czech ethnonym, prepositivistic historical science, Slavic reciprocity

Az 1793-ban Mosócon, született Ján Kollár életműve nem tekinthető átlagosnak: az evangélikus lelkészként működő Kollár a szlovák (szláv) nemzeti megújulás középponti alakja, költő, nyelvész, népdalgyűjtő és a régiségek professzora is egy személyben. A kollári életművet érdemes a maga teljességében vizsgálni és ehhez szükséges, hogy a pozitív filozófiát megelőző történettudományt és régiségtant kivonjuk a pozitivista kritika alól. (KISS SZEMÁN 2008: 18) Kollár a szláv irodalmi kölcsönösség elméletének kidolgozójaként irányt mutatott és rögzítette többek között a szláv írók feladatait is (SZIKLAY 1962: 236) és ennek a feladatnak a teljesítésében sikerült példát mutatnia. Életművéhez nemcsak a szerelmes szonettek, az epikus művek, a népdalgyűjtemények vagy a szláv kölcsönösségről szóló értekezései és az egyházi beszédei tartoznak. Életműve akkor válik teljessé, ha megismerjük tudományos, ezen belül nyelvészetel, etimológiával foglalkozó munkáit is, hiszen a tudományosság

¹ A tanulmány a „Hungarikumok Ján Kollár életművében” c. (NKFI K-124873 azonosítójú) pályázat keretében készült.

és régiségtan nélkül nem jött volna világra a lírai rész és a tudományos munkásság sem értelmezhető Kollár művészi törekvései nélkül. A tudományos munkásság rekonstruálása magyarázatot adhat arra is, hogy a prepozitivistá történettudomány miként befolyásolta a közép-európai nemzetek formálódását. (KISS SZEMÁN 2008: 18)

A Rozprawy o gmenach, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů od Jana Kollára (Értekezések a szláv nemzet és a szláv törzsek neveiről, kezdeteiről és régiségeiről) című művét 1830-ban írta meg és ebben az évben adták ki Budán a Királyi Egyetemi Nyomdában. Ez Kollár egyik legfontosabb régiségtani és etimológiai munkája. A szlovák evangélikus hagyományoknak megfelelően cseh nyelven íródott. Számos történelmi és nyelvtörténeti ismeretet tartalmaz, megismerhetjük a szerző átlagon felüli forrásanyag ismeretét és tájékozottságát. Nem titkolt célja volt, hogy a szláv nemzet számára előnytelen szómagyarázatokkal szemben (pl. a szláv népvét egyes nem szláv anyanyelvű szöfejtő tudósok a *sclavus* 'rabszolga' szóból eredeztették), kedvezőbb, nemesebb alternatívát nyújtson. (KISS SZEMÁN 2008: 31)

A Rozprawy több, mint 400 oldalas mű, amely bevezetésből, négy értekezésből, adalékból és az előfizetők listájából áll. Ebben a tanulmányban a negyedik értekezést, a cseh és az ún. 'Těch' nevekről szóló tanulmányát mutatjuk be.

Kollár már a pozsonyi evangélikus líceumban töltött tanulmányai során megismerkedhetett a szláv tanítók műveivel, a szláv etimológia mestereinek eredményeivel (SZIKLAY 1962: 222). Szöfejtési kísérleteit naiv etimologizálásnak is nevezhetjük, módszere elsősorban az analógiás következtetés, ill. a példák hosszas felsorolása az adott jelenség tudományos magyarázata nélkül. Nem alkalmazza a történeti szempont alappilléreit (nyelvtani szerkezetek egyeztetése, szabályos hangmegfelelés elve), nem tud túllépni a szóhasonlítgatás szűk körén.

Művében a cseh népnév eredetével 60 oldalon keresztül foglalkozik (KOLLÁR 1830: 289–348). Abból a meggyőződésből indul ki, hogy a Čech (cseh) népnév a Těch, Tiech, Ciech személynevekből ered, mégpedig oly módon, hogy a lágy *t* (ty) mássalhangzó szintén lágy *č* (cs) mássalhangzóra cserélődik, azaz Čech (cseh) népnév nem más, mint a Těch név lengyel-luzsicei kiejtési módja. Těch szó

a tĕcha / po-tĕcha (vigasz, öröm, lengyelül: *ciecha, po-ciecha*) tő származéka. A *tešit* (örül ige) összl. **tĕšiti* a **tĕch-* tőből származik és feltehetően összefügg a **tichъ* csend szóval, melynek eredeti jelentése *megnyugtat, lecsendesít*. (Králik 2015: 612). A Čech (cseh) népnév tehát Kollár szerint lengyel- luzsicei szorb eredetű, és amelyet a többi szláv nép Tĕch-nek ejt. A cseh *t, ti, tĕ* (gyakran a *te, ta, to* is) hangkapcsolatok megfelelői a lengyel nyelvben *ć, ci, cie*, a luzsicei szorobban *č, či, če* vag *cž, cži, cže*. Ezt a jelenséget példákon keresztül is szemlélteti, amelyet kiegészítettem a feltételezett ősszláv alakkal (KOLLÁR 1830: 290). Amint a példákban kiténik, a cseh nyelv megőrizte az ősszláv szó szókezdő *t-f* hangokat, ezért feltehetjük a kérdést, hogy a *Tĕch* név esetében, miért tett kivételt?

Feltételezett ősszláv alak	Cseh	Lengyel	Felső-szorb
*тъма (fn.)	temný	ciemny	čzemny
*тъпкъ	tenký	ciemki	čzenki
*tichъ (fn.)	ticho	cicho	čzicho
*теп-ль,	teplo	cieplo	Čzeplo, czoplo
*tĕlo	tĕlo	ciało	Czielo, czewo
*тъма - *тъм-ьнь,	temný	ciemny	čzemny
*тѣрпѣти	trpĕti	cerpieć	čzerpicž

Kollár így folytatja: a felsőszorbok nyelvjárásuk jelleme és tulajdonságai alapján a Tĕch, a Wogtĕch (Vojtĕch) és Božetĕch neveket csakis Čzech, Wogčzech (Vojčžech) és Božeczech formában ejthették. Ennek a jelenségnek a kollári magyarázata az, hogy a Tĕch / Čech változás a nyelvjárásra jellemző természetes és egyben elkerülhetetlen folyamat. Hozzáteszi azt is, hogy a lengyel palatális *ć, ci, cie* hangok, ill. hangcsoportok közelebb állnak a *č* mássalhangzóhoz, mint a *t*-hez. Ezért nem csoda, hogy maguknál a cseheknél is Čech-re változott az eredeti Tĕch alak, és általános elfogadtatásban részesült, hogy a két szomszédos nép, a lengyelek *előlről* (Ciech), a luzsicei szorbok *hátról* (Čzech) hatottak a cseh nyelvre, amely rákényszerült az átvételre. Azaz a Čech népnév az ősi szláv Tĕch-

tőnek szorb-lengyel hajtása. Ezen a ponton Kollár ismét számos példával támasztja alá állítását, mégpedig a cseh-szlovák nyelvben is fellelhető a fentiekhez hasonló hangváltozásokkal. Példaként emeli ki a szoták és a szlovák nyelvjárási alakokat: cseh: těžký, těžkost – szoták: čežký, čežkosc; cseh: třída, třešně, střewo – szlovák: čorda, čerešne, črewo (KOLLÁR 1830: 290–292).

A Těch név a lengyel és a luzsicei szorb hatására 13–14. század folyamán Čech-re változott, de ez a hangváltozás (*t / ě*) a többi szláv nyelvben sem ritka. További, nem csak szláv lexikális példákkal illesztrálja a *t – c – ě – k* változásokat különösebb magyarázat nélkül:

Magyar: tiszta/ – cseh: čistý/ – latin: castus (ártatlan, tiszta, szűzies) – német: keusch (tiszta, szűz, szemérmes) – héber (jiddis): kóser (rituális szempontból tiszta)

Cseh: skrz – latin: trans – orosz: čres, čeres – Szlovák: kroz

Latin: titilo (titillus-csiklandozás) – német: kitzeln (csiklandoz) – szlovák: čiklati, čekliti, šteklti

Latin: tacere (el/hallgat) – szerb: tuteti – szlovák: čučeti, čušati (hallgat, csendben van) – német: kuschen (csendben fekszik, csendben van). (KOLLÁR 1830: 293)

Az etimologizálás ezen a ponton új szakaszba lép: a *těch* és a *koch* szócsaládok bemutatása következik, amely során Kollár a „legmélyebb gyökerekig hatol”: a *du-ti* tőből vezeti le a *d*, *ch*, ill. a *t*, *ch* mássalhangzókat tartalmazó szavakat. Így jut el a *těch*- tőhöz és annak származékaihoz (*těcha*, *utěcha*, *potěcha*, *těšiti*, *potěšiti*...). (KOLLÁR 1830: 294)

Önálló alfejezetet szentel a *těšiti* (örül) ige más szláv „nyelvjáráskönyvekben” előforduló változatainak. Megjegyzi, ezt az igét nem írják és nem ejtik egyformán az egyes szláv nyelvekben és szokás szerint magyarázatot nem fűz hozzá. (KOLLÁR 1830: 296)

Újabb fejezetben tárgyalja a cseh népnév legrégebbi említéseit, előfordulásait a szláv történelmi forrásokban, (KOLLÁR 1830: 297). Külön fejezetben taglalja a Těch (Tich, Cech, Čech) személynév-változatok legkorábbi előfordulásait, pl. Czesimir (Těšimir) Těšin város alapítója (810), Tichomil (Tiechomil) szerbiai ispán (840), Wogtěch swatý (Szent Vojtech) prágai püspök (980), Cech, magyarországi földesúr (1259), stb... (KOLLÁR 1830: 301–304)

A felsorolást tovább folytatja, ill. kiegészíti egyéb történelmi források segítségével, pl. a podlažice-i kolostor nekrológiumából férfi, női és összetett neveket sorol fel, majd ezek változatait sorakoztatja fel Dobrovský alapján. Külön alfejezetben foglalkozik a Wogtëch (Vojtech) név előfordulásaiival annak német, ill. latin változataival (Adalbert, Adalbertus, Albert, Albrecht), és minden egyes névváltozatot pontosan beazonosíthatóvá tesz az évszámok, foglalkozás, társadalmi pozíció és a forrásanyag feltüntetésével. (KOLLÁR 1830: 305–308)

Ezt követően arra a kérdésre ad választ, hogy mikor kezdték el Csehországban a szorb-lengyel Čech névalakot használni a Těch helyett. Nyelvtörténeti magyarázattal folytatja: 1256-ig kizárólag a szlovák-horvát *t-s* Těch alak fordul elő, nyoma sincs a szorb-lengyel eredetű *c-s*, *č-s* alakoknak, sem egyszerű, sem pedig összetett formában. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy a Csehország területén megtelepedett szlovák-horvát törzsek népesebbek lehetnek, mint lengyel-szorb rokonaik. Végül a szorb-lengyel törzs kerekedett felül, ezzel összhangban a Čech népnév terjedt el. Azonban a Čech és a Těch alak ebben a korban még egy ideig „vetekedett egymással.” (KOLLÁR 1830: 309)

Majd vizsgálat alá veszi a Těch, Ciech, Čech, Koch nevek előfordulásait más szláv népeknél. Népcsoportonként (lengyelek, sziléziaiak, luzsiceiek, pomeránok, szerbek és szlovákok) szemlélteti a névváltozatokat, melyeknél feltünteti ismét a biográfiai és adott esetben a bibliográfiai adatokat is. Pl. Kochanowski Jan, 1530. koltó (310), Vagy: Tešič (Vö. Ljetop. SRb.1826. I. rész 17. o.). (KOLLÁR 1830: 310–313)

Ezután Kollár a földrajzi szempontú felsorolásra koncentrálna: a Těch, Čech, Ciech nevek előfordulását mutatja be a földrajzi nevek példáin. A fejezetet magyarázattal kezdi, azaz megindokolja a névadás motivációját: a régi időkben az a szokás uralkodott a szlávok körében, hogy a fiú-, de gyakran a leánygyermek is, megkapta az atyai örökségből a maga részét, amely birtokon azután letelepedett a családjával, várat épített, amit általában saját maga után nevezett el. A vár köré építették a szolgálók a kunyhóikat, ezek idővel falvakká, városokká váltak. Így lett Krakról elnevezve Krakow, Tetáról Tetin, Kochanról Kochanow. A felsorolást Jaroslaus Schaller

1785-ben kiadott *Topographie des Königreichs Böhmen* című műve alapján állította össze. A csehországi földrajzi neveket egyszerű, ill. összetett alakjuk szerint is kategorizálja. Az egyszerű alakok esetében eredeti és átnevezett csoportokat is megkülönböztetett. (KOLLÁR 1830: 313–315)

A felsorolást a Koch és Koš nevekből képzett topográfiai lista követi zömében morvaországi példákkal, majd rátér a csehekkel szomszédos országok, ill. a többi szláv ország területén fellelhető földrajzi nevek demonstrálására (KOLLÁR 1830: 316–317). A történelmi Magyarország területén megközelítőleg harminc településnevet sorol fel a vármegye feltüntetésével és mindössze három települést tart etimológiai szempontból kétségesnek: a Kassa, Koka-va és Késmárk elnevezéseket. Az alfejezet elején a Tekovská stolica, magyarul Bars vármegye, Comitatus Barsiensis, eredetét tárja fel: a szláv területeken a Těch szőelem nagyon sok vár és város nevében megőrződött, de egyetlen esetben sincs példa a Tekov alakra, amely a tek-ből származna. A Těch –ből való származást támsasztja alá az is, hogy a szlovákok mindig lágyan ejtik a tárgyalt név első hangját, azaz tyekov-nak. A magyarok pedig, nem lévén nyelvükben ch-hang, a Wogt-těch (Voj-těch) – Adal-bert analógiájára a těch szó végét k-ra változtatták, így lehetett a Techov-ból Tekov. (KOLLÁR 1830: 316–317)

A példák felsorakoztatását a Čech név legkülönbözőbb variánsainak bemutatásával folytatja, természetesen a teljesség igénye nélkül: Těch, Tech, Tiech, Tieh, Tih, Thiech, Teh, Tgech, Teich, Toech, Tach, Tah, Tag, Toch, Toh, Tuch, Tauch, Tschoch, Tsech, Tzech, Tek: Teš, Ties, Tješ, Tyess, Tjesh, Tiesch, Tiš, Tess, Tes (Tet), Thes, Thess, Tesch, Tschesch, Tsche, Teusch, Tasch, Tietz, Tzetz, Tzez, Tätzsch, Tetzsch, Tetzsch, Diech, Deich, Dech, Deh, Diek, Dek, Diecz, Desch, Deisch, Dess, Diss. Čech, Czech, Czech, Czeh, Cech, Čzek, Cek. Czah, Czah, Czak, Chak. Ciech, Czich, Cich, Cich, Cis. Ciesz, Cies, Češ, Czesz, Czes, Ces, Cias, Czas, Caasch Coh, Koch, Kech, Kiech, Koš, Kesz, Kiss, Kyz. Sech. Zach, Zech, Ziech, Zich, Zeth, Zecc, Zet-sch, Zesch. (KOLLÁR 1830: 322–323)

Kollár történelmi eszmefuttatást is tart a földrajzi nevekről: többek között a Těch és a Čech, ill. Ciech nevek előfordulásának gyakoriságáról. Megállapítja, hogy az oroszoknál, a szerbeknél és a hor-

vátoknál Těch alakokat találunk, viszont Čech-et egyáltalán nem. A lengyeleknél Ciech alakban, a szorboknál, cseheknél, morváknál, sziléziaiknál és a szlovákoknál min a Těch, mind pedig a Čech alak megtalálható. A szorboknál egyforma arányban, a sziléziaiaknál a Čech, a szlovákoknál a Těch van túlsúlyban, a cseheknél pedig csaknem egyforma arányban van meg mindkét alak. Ebből Kollár arra a következtetésre jut, hogy a cseh nép több törzs keveredéséből jött létre, mégpedig olyanokból, amelyek *t*-mássalhangzóval ejtik és olyanok, amelyek *č*-re változtatták a *t* hangot, nevezetesen horvát-szlovák és lengyel-szorb családokból, amelyek különböző korokban és különböző irányból vándoroltak Bohémiába (KOLLÁR 1830: 325). A Těch és a Čech nevek helyes magyarázatához csakis úgy juthatunk el Kollár szerint, ha Csehországot nem a mostani kiterjedésében, a jelenkori határaival képzeljük el, ugyanis a régi korokban sem a nemzeti, sem az általa belakott terület nem volt egyöntetűen körbehatárolható. (KOLLÁR 1830: 326). A környező országokból (vidékekről) számos szláv elem érkezett erre a területre, amelyeket kezdetben még nem cseheknek hívtak, ezt a megállapítást ismét történelmi forrásokkal támasztja alá. (KOLLÁR 1830: 327).

Kollár tehát az egyes szláv nyelvek közötti hangtani eltérésekre nem a nyelv történeti fejlődésének eredményeként tekintet, hanem az egyes szláv, főleg szomszédos népek egymásra hatásának tulajdonította azt. Az etimologizálás számára eszköz volt a szláv kölcsönösség eszméjének megismertetésére és népszerűsítésére, a szláv összetartozás-tudat megerősítésére.

A cseh népnév eredetének megfjtésére több kísérlet is történt. Az első próbálkozás, amely a cseh eredetének megfjtésére irányul, Jozef Dobrovský-hez kötődik. A cseh főnevet a *(za)čĕti* (el-kezd) igével hozta összefüggésbe, amelyben az ősi *čē-* szótövet vélte felfedezni, bár a helyesen rekonstruált ósszláv tő itt valójában a **кѣп/кѣп-* lenne. A *douti* (fúj) → *duch* (lélek, szellem) analógiájára jöhetett létre a „*četi*” (kezd) igéből a Čech (elkezdődő, első, kezdet) népnév, utalva arra, hogy a cseh törzs érkezett elsőként a nyugati területre. Azonban a *(za)čĕti* feltételezett alakja **začĕti*, melyből a cseh nyelvben *Čach alakot várhatnánk (*Čech váltóhanggal), de csak Čech változattal találkozunk a forrásanyagban. (MACHEK 1957)

A cseh népnév eredetének legelfogadhatóbb magyarázatát adja Jirí Rejzek. Eszerint a cseh etnonima eredetileg csupán arra a törzs-

re vonatkozott, amely a mai Csehország középponti részén telepedett le. A cseh népnév a *čel- tőből (čeled' / ifjúság, család, rokonság, človek, or. čelovek/ember, eredetileg kel-, kol-: pokolení, koleno /nemzedék, generáció) ered. A čel- + -chъ (becézett alak képzője) szóösszetétel jelentése: a nemzetség tagja, magunkfajta. Más törzsek tagjai is nevezték önmagukat „embereknek, népnek” (lidé-člověk), ahogyan ezt a németek is tették (teuto – Deutch). Egy másik lehetőség a cseh népnév magyarázatára a *čechati, *česati (üt, ver, csapkod, dörzsöl...) igéből való származtatás, amely esetben a cseh etnonima jelentése harcos lehet. (REJZEK 2001: 112–113)

A *Cseh Nyelvi Atlasz* (BALHAR–JANČAK 1997: 72–74) foglalkozik pl. a *česat*, *obírat* a *trhat* (gyümölcsöt szed, szüretel) igék földrajzi elterjedésével. Az *obírat* ige Kelet-Morvaországban és a szlovák-morva határvidéken terjedt el. Morvaország többi részén és Csehország délkeleti területén a *trhat* ige a gyakoribb. Északnyugat Csehországban, Prága tágabb környékén a szüretelésre használt kifejezés rendszeresen előforduló változata a *česat* ige. Ez alapján azt is feltételezhetnénk, hogy a szomszédos törzsek a sajátos, szüretelést kifejező igéjükéről nevezték el a cseheket. Hasonló névadási motiváció fellelhető Szlovákia területén is, pl. a délnyugat-szlovákiai csilejkároknál (Čilejkári), akik nevüket jellegzetes szóhasználatuknak köszönhetik, azaz a *čil*, *čilej*, *čilek* (*most* határozószó, irodalmi szlovák: *teraz*) határozószónak. A kelet-szlovákiai szótokok (szóták nyelvjárás), pedig nevüket a *mi'* kérdőnévmás jellegzetes alakjáról (*so*) kapták (szemben a kelet-szlovák *co* és irodalmi *čo* változatokkal), és a szintén Kelet-Szlovákiában élő lemákok (Lemkovia) is, akik a „*len*” kötő-, ill. módosítószó sajátos alakjáról és az irodalmi-tól eltérő jelentéséről, a „*lem*”-ről lettek elnevezve.

Visszakanyarodva a cseh etnonima és a *česati* ige lehetséges összefüggésére, felvetődik a kérdés, vajon az első évezred végén is ezt a kifejezést használták-e a cseh törzs tagjai a szüretelésre? A *česati ovoce* ige már ismert volt az ócseh nyelvben is és a többi szláv nyelvben nem használják. (BARABÁS: 2012)

Ján Kollár „naiv etimológiájának se szeri, se száma”, mégis korának, a szlovák irodalomnak kimagasló alakja, aki eszméivel a szláv népek kulturális életét is befolyásolta. (SZIKLAY 1962: 239)

BIBLIOGRÁFIA

- BALHAR Jan, JANČÁK Pavel a kol., 1997: *Český jazykový atlas. II. díl.* Praha: Academia.
- DOBROVSKÝ Josef, 1782: *Über den Ursprung des Namens Tschech (Czech), Tschechen. „Geschichte der Böhmen“.* Prag und Wien.
- GEBAUER Jan, 1970: *Slovník staročeský. I. díl.* Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd.
- KISS SZEMÁN Róbert, 2008: Történetiség és kreáció – párhuzamok Ján Kollár és Horvát István történeti munkásságában és attitűdjében. „...garázda emberek az Etymologusok”. Budapest: Cathedra Philologiae Slavicae, 17–47.
- KISS SZEMÁN Róbert, 2010: *Szláv pokol Pesten.* Budapest: Balassi Kiadó.
- KOLLÁR Ján, 1830: *Rozprawy o gmenach, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů od Jana Kollára.* W Budjňě: W Král. universické tiskárně.
- KRÁLIK Lubor, 2015: *Stručný etymologický slovník slovenčiny.* Bratislava: VEDA.
- REJZEK Jiří, 2001: *Český etymologický slovník.* Voznice: LEDA.
- SZIKLAY László, 1962: *A szlovák irodalom története.* Budapest: Akadémiai Kiadó
<http://ladislavbarabas.blogspot.com/2012/04/o-povode-etnonyma-cech.html>
(Utolsó letöltés: 2019. 08. 04.)
- <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4320> (2019. 08.04.)